

Arapça İلمي Hakkında Bir Altın Parçası

الشَّذْرَةُ الذَّهَبِيَّةُ فِي عِلْمِ الْعَرَبِيَّةِ

eş-Şezratu'z-Zehebiyye fî 'İlmi'l-'Arabiyye

Ebū Ḥayyān el-Endelusi

(ö. 745/1344)

Notlarla Çevirenler

Ayşe KUMRU & İlknur URAL

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1557

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Kitabe Yayınları

Yayın No | Publication Number: 115

Kitap Adı: Arapça İlmî Hakkında Bir Altın Parçası

الشَّذْرَةُ الذَّهَبِيَّةُ فِي عِلْمِ الْعَرَبِيَّةِ (eş-Şezratu'z-Zehebiyye fi İlmî'l-Arabiyye)

Book Title: The Golden Piece on the Arabic Syntax

ISBN: 978-625-97452-6-8

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786259745268

Yazar | Author: Ebü Hıyyân el-Endelüsî

Çevirenler | Translators: Ayşe KUMRU | orcid.org/0009-0002-9495-750X

İlknur URAL | orcid.org/0000-0002-2396-1766

Editor | Editor: Soner AKDAĞ | orcid.org/0000-0003-3403-5976

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 62

Yayın Tarihi | Publication Date: Şubat | February 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: CFK | Dilbilim: Tarihi ve Karşılaştırmalı Dilbilim | Linguistics:

Historical & Comparative Linguistics

BISAC: LAN009000 | Dil Sanatları ve Disiplinleri / Dilbilim | Language

Arts & Disciplines / Linguistics

THEMA: CFK | Tarihi ve Karşılaştırmalı Dilbilim | Historical &

Comparative Linguistics

LC: PJ6075 | Arap Dili – Gramer | Arabic Language – Grammar

Atf Bilgisi | Cite as: Ebü Hıyyân el-Endelüsî. Kumru, Ayşe-Ural, İlknur (çev.).

Arapça İlmî Hakkında Bir Altın Parçası (eş-Şezratu'z-Zehebiyye fi İlmî'l-Arabiyye).

Ankara: Kitabe Yayınları, 2024.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Arapça İlimi Hakkında Bir Altın Parçası

الشَّذْرَةُ الذَّهَبِيَّةُ فِي عِلْمِ الْعَرَبِيَّةِ

eş-Şezratu'z-Zehebiyye fî 'İlmi'l-'Arabiyye

Ebū Ḥayyān el-Endelusi

(ö. 745/1344)

Notlarla Çevirenler

Ayşe KUMRU & İlknur URAL

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Ebū Ḥayyān el-Endelusi

Ebū Ḥayyān Esīru'd-Dīn al-Ġirnāṭī (Arapça: **أَبُو حَيَّانَ أَثِيرَ الدِّينِ** **أَلْغُرْنَاطِيّ**, Kasım 1256 - Temmuz 1344 MS / 654 - 745 Hicri), tam adı Muhammed bin Yūsuf bin 'Alī ibn Yūsuf ibn Ḥayyān (Arapça: **مُحَمَّدُ ابْنِ يُونُسَ ابْنِ عَلِيٍّ ابْنِ يُونُسَ ابْنِ حَيَّانَ**), daha çok Ebū Ḥayyān el-Ġirnāṭī (Arapça: **أَبُو حَيَّانَ الْغُرْنَاطِيّ**) olarak bilinen Endülüslü Sünni bir İslam âlimidir. Kur'an'ın önde gelen tefsircisi ve zamanının en önde gelen Arapça gramercisiydi. Ayrıca zamanının en iyi kıraat âlimi olarak kabul edilmiştir. O ayrıca İslam hukuku, hadis ve tarih alanındaki çalışmalarıyla da tanınmıştır.

Abū Ḥayyān Athīr ad-Dīn al-Ghīrnāṭī (Arabic: **أَبُو حَيَّانَ أَثِيرَ الدِّينِ** **أَلْغُرْنَاطِيّ**, November 1256 - July 1344 CE / 654 - 745 AH), whose full name is Muḥammad bin Yūsuf bin 'Alī bin Yūsuf bin Ḥayyān (Arabic: **مُحَمَّدُ ابْنِ يُونُسَ ابْنِ عَلِيٍّ ابْنِ يُونُسَ ابْنِ حَيَّانَ**), better known as Abū Ḥayyān al-Ġirnāṭī (Arabic: **أَبُو حَيَّانَ الْغُرْنَاطِيّ**), was an Andalusian Sunni Islamic scholar. He was the leading commentator on the Qur'an and the foremost Arabic grammarian of his time. He was also considered the best Quran recitation scholar of his time. He was also recognised for his scholarship in Islamic jurisprudence, hadith and history.

Çevirenler Hakkında

Ayşe KUMRU

İstanbul doğumlu olan yazar, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Meslek Yüksekokulunda Önlisans eğitimini tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesinde Lisans Eğitimini tamamlamıştır. Tefsir ve Hadis alanlarında da eğitim alan yazar, lise yıllarından beri Arapçaya ilgi duymakla birlikte bu alanda eğitimini ilerletmeye devam etmiştir. 2007 yılından beri Diyanet İşleri Başkanlığında Kur'an Kursu Öğreticiliği yapmakta olup sözü geçen kurumda Kur'an Kursu Yöneticisi ünvanıyla görevine devam etmektedir.

İlknur URAL

1984 İstanbul doğumlu olan yazar, İstanbul Üniversitesinde ilahiyat lisansını tamamladıktan sonra yüksek lisansını Bartın Üniversitesinde tefsir alanında yapmıştır. Kıraat, aile, çocuk, sosyal hizmetler sahalarında eğitim alan yazar bu alanlarda çalışmalar yürütmekte; ayrıyeten Arap dili üzerine eğitimlerine de devam etmektedir. 10 yıla yakın bir süre Diyanet İşleri Başkanlığında Kur'an Kursu Öğreticiliği yapmış olan Ural, evli ve iki çocuk annesi olup sözü geçen kurumdaki vaziflik görevini sürdürmektedir.

About the Translators

Ayşe KUMRU

The author, who was born in Istanbul, completed her associate degree at the Vocational School of the Faculty of Theology at Marmara University and later obtained her bachelor's degree at Ankara University. Having also studied in the fields of tafsir and hadith, the author has been interested in Arabic since high school and has continued to advance her education in this field. Since 2007, the author has been working as a Qur'an Course Instructor at the Presidency of Religious Affairs and currently continues her duty in the same institution with the title of Qur'an Course Administrator.

İlknur URAL

The author, who was born in Istanbul in 1984, received her bachelor's degree in theology from Istanbul University and her master's degree in tafsir from Bartın University. The author, who was educated in the fields of Qiraat, family, children, and social services, continues her studies in these fields; she also continues her education in the Arabic language. Ural, who worked for almost 10 years as an instructor of Qur'anic courses in the Presidency of Religious Affairs, is married with two children and continues to work as a chaplain in the aforementioned institution.

Kitap Hakkında

Arapça İlmî Hakkında Bir Altın Parçası

Ebū Ḥayyān el-Endelūsî, eş-Şezratu'z-Zehebîyye fî 'İlmî'l-'Arabîyye adlı eserine kelimeleri üç kategoride değerlendirerek başlamıştır. Hemen akabinde irab bölümüne giriş yapan müellif sözü geçen bölümü merfû'ât, mansûbât, mecrûrât kısımlarıyla ele almış ve konuya dair gerekli detaylara başvurmuştur. Eserinde meczûm konusunu da değerlendirilen müellif, fiil mevzusuna giriş yapmış ve fiilleri yalnızca nesne alıp alamama yönüyle, çekimli ya da çekimsiz olması yönüyle ele almakla yetinmiştir. Ebū Ḥayyān el-Endelūsî gramer konularına tâbiler bölümüyle devam etmiş ve konunun alt başlıklarını da ayrı bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. El-memnû'u mine's-sarf konusuna da değinen müellif, binâ ve vakıf başlıklarını da eserine konu edinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Grameri, Ebū Ḥayyān, Nahv, İrab, Çeviri.

About the Book

al-Shadhrah al-Dhahabiyya fi Ilm al-Arabiyya (The Golden Piece on the Arabic Syntax)

Abū Ḥayyān al-Andalusī began his work, *al-Shadhrah al-Dhahabiyya fi ‘Ilmi’l-‘Arabiyya*, by categorizing words into three distinct groups. Following this, the author introduced the section on *irāb* and thoroughly addressed the categories of *merfū’āt*, *mansūbāt*, and *majrūrāt*, providing detailed analysis for each. The author also explored the subject of *majzūm*, analyzing verbs in terms of their ability to take objects and whether they are inflected or non-inflected. Abū Ḥayyān al-Andalusī proceeded with further grammatical discussions by including the section on *tābies*, where he offered a detailed examination of its subcategories. Additionally, the author examined the concept of *al-amnū’u mine al-sarf* and incorporated discussions on the principles of building and *waqf* within his work.

Keywords: Arabic Grammar, Abu Hayyan, Nahw, Irab, Translation.

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRENLERİN ÖN SÖZÜ	11
BİRİNCİ BÖLÜM: KELİME TÜRLERİ	15
1. İsim:.....	15
2. Fiil.....	16
3. Harf.....	17
İKİNCİ BÖLÜM: İ'RÂB	18
1. Merfû'ât.....	20
2. Mansûbât.....	23
3. Mecerûrât.....	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MECZÛM	31
1. Tek Muzâri Fiili Cezm Eden Harfler.....	31
2. İki Muzâri Fiili Cezm Eden Harfler.....	31
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: FİİL	32
1.1. Müte'addi (مُتَعَدِّ) Fiil.....	32
1.2. Lâzım (لَازِمٌ) Fiil.....	32
2.1. Mutasarrıf (مُتَصَرِّفٌ) Fiil.....	33
2.2. Câmid (جَامِدٌ) Fiil.....	33

BEŞİNCİ BÖLÜM: TÂBİLER	35
1. Na't (نَعْتٌ)	35
2. Te'kîd.....	36
3. Bedel.....	36
4. Atfu'l-Beyân	37
5. Atfu'n-Nesak	37
ALTINCI BÖLÜM: EL-MEMNÛ'U MİNE'S-SARF	38
1. Müenneslik (التَّأْنِيثُ).....	38
2. İsmın Sonunda Ziyade Olarak Bulunan Elif ve Nûn ...	38
3. Cem'u'l-Mütenâhî (الْجَمْعُ الْمُتَنَاهِي)	38
4. Fiil Vezninde Gelmek (وَزْنُ الْفِعْلِ)	38
5. Alemlik (العَلَمِيَّةُ)	39
6. Adl (العَدْلُ).....	39
7. Yabancı Bir Dilden Alıntı Olmak (العُجْمَةُ)	39
8. Birden Fazla İsmın Bir Araya Gelmesi (التَّرْكِيْبُ).....	39
9. Sıfat (الصِّفَةُ).....	39
YEDİNCİ BÖLÜM: BİNÂ	40
SEKİZİNCİ BÖLÜM: VAKIF	41
الشُّدْرَةُ الذَّهِيَّةُ فِي عِلْمِ الْعَرَبِيَّةِ.....	43
DİZİN	61

ÇEVİRENLERİN ÖN SÖZÜ

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a, salât ve selâm Efendimiz Muhammed Mustafa'ya olsun.

Elinizde bulunan çevirisi yapılmış bu eser, hicri 745 yılında vefat eden Endülüslü dil âlimi ve müfessir olan *Ebû Ḥayyān el-Endelüsî*'ye ait olup "eş-Şezratu'z-Zehabiyye fî 'İlmi'l-'Arabiyye" adını taşımaktadır.

Tam adı *Ebû Ḥayyān Muḥammed b. Yūsuf b. 'Alī b. Yūsuf b. Ḥayyān el-Endelüsî* olan müellif, 654 Şevvâl'inin sonlarına doğru (1256 Kasım ortaları) Gırnata'ya bağlı Matahşâreş kasabasında doğdu. Berberî bir aileden gelmektedir. Lakabı Esîrüddin olup Nahvî, Gırnâtî, Ceyyânî ve Nefzî nisbeleriyle de anılır.

Çocukluğunu ve gençlik yıllarını Gırnata'da geçiren *Ebû Ḥayyān*, burada Abdülhak b. Ali el-Ensârî'den ifrâd ve cem' yoluyla kırâ'ât-i seb'a okudu, bu maksatla yirmi hatim indirdi. Bu ilimde Ebû Ca'fer b. Tabbâ' ve İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî gibi üstatlardan da faydalandı. Ebü'l-Hasan el-Übbezî, İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî, İbn Ebü'l-Ahvas gibi hocalardan Arapça dersleri aldı. Kendisini sarf, nahiv, dil, tefsir, hadis, usûl-i fıkıh ve kelâm konularında çok iyi yetiştirdi. Tahsilini tamamlayarak 674 (1275) yılından itibaren Arapça okutmaya başladı. Endülüs'ten ayrılıp doğuya seyahat eden *Ebû Ḥayyān*'ın, gittiği yerlerde kendilerinden istifade ettiği âlimlerle hocalarının sayısı 450'ye ulaşmaktadır.

Türkçe, Farsça, Habeşçe ve Himyerice de bilen, bu dillere dair eserleri olan *Ebû Hayyân* daha çok Arap dili ve grameri alanlarında ün yapmış, nahivde Basra Mektebi'nin görüşlerini benimsemiş ve bu mektebin öncülerinden Sîbeveyhi'nin güçlü bir savunucusu olmuştur.

Ebû Hayyân vaktinin çoğunu okuyup yazmak ve talebe yetiştirmekle geçirir, zeki ve çalışkan öğrencilerine özel ilgi gösterirdi. Derslerinde Sîbeveyhi'nin *el-Kitâb*'ını, kendi eserleri yanında İbn Mâlik et-Tâî'nin gramerle ilgili eserlerini de okuturdu. Dil ve edebiyattaki geniş ve köklü bilgisinden dolayı “emîrû'l-mü'minîn fi'n-nahv” ve “lisânü'l-Arab” gibi takdir ifadeleriyle anılmıştır.

Ebû Hayyân'ın Türk dili bakımından ayrı bir önemi vardır. O dönemde Türk dilinin Mısır'da sahip olduğu itibar onu Türkçe üzerinde çalışmaya yöneltmiş, Türk dilinin en eski gramer kitaplarından biri olan ve daha sonra Doğu'da yazılan benzeri eserlere kaynaklık eden *Kitâbü'l-İdrâk li-lisâni'l-Etrâk*'i kaleme almıştır. Ayrıca *Zehvü'l-mülk fi nahvi't-Türk*, *el-Ef'âl fi lisâni't-Türk* ve *ed-Dürretü'l-muğıyye fi'l-luğati't-Türkiyye* adlı henüz ele geçmeyen eserleri telif etmiştir.

Eserleri. Ebû Hayyân'ın kıraat ilminde on beş, tefsirde üç, hadiste iki, fıkhıta beş, edebiyat alanında on bir, çeşitli dillerle (Arapça, Farsça, Türkçe, Habeşçe vb.) ilgili olarak yirmi altı, tarih sahasında dokuz ol-

mak üzere yetmişten fazla eser yazdığı kaydedilmekte olup bunlardan günümüze ulaştığı bilinenler yirmi civarındadır. Bu eserlerin isimleri şöyledir: *el-Baħriü'l-muħîṭ*, *en-Nehriü'l-mâd*, *Tuħfetü'l-erîb bimâ fi'l-Kur'ân mine'l-garîb*, *Dîvânü Ebî Hayyân*, *Gâyetiü'l-ihsân fi'n-naħv*, *en-Nüketü'l-ħisân fî şerhi Gâyetiü'l-ihsân*, *el-İrtidâ' fi'l-fark beyne'd-dâd ve'z-zâ'*, *Menhecü's-sâlik fi'l-keġâm 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, *et-Tezyîl ve't-tekmîl fî şerhi't-Teshîl*, *İrtişâfü'd-ďarab min lisâni'l-'Arab*, *Tezkiretü'n-nühât*, *Kitâbü'l-İdrâk li-lisâni'l-Etrâk*, *Takrîbü'l-Muġarrib*, *et-Tedrîb fî temşîli taħşîli't-Takrîb*, *el-Lemħatü'l-bedriyye fi'l-'İlmi'l-'Arabiyye*, *el-Mevfûr min Şerhi İbn 'Uşfûr*, *el-Mübdî' fi't-taşrîf*, *el-Hidâye fi'n-naħv*, *eş-Şezratu'z-Zehebîyye fî 'İlmi'l-'Arabiyye*.

Elinizde bulunan bu çeviri eser, *eş-Şezratu'z-Zehebîyye fî 'İlmi'l-'Arabiyye* adlı eserin Muħammed b. Felâħ el-'Azizî el-Muṭayrî tarafından Hicrî 1431'de (Miladî 2010) gerçekleştirilen Kuveyt basımlı tahkiki baz alınarak hazırlanmıştır. Klasik dil ve gramer konularının ele alındığı bu eser, Arap diline dair önemli bir çalışma olarak kabul edilmektedir. el-Muṭayrî esere yazdığı mukaddimede, bu çalışmayı, İbn Zeyd'e (ö. 870) ait olan *eş-Şezratu'z-Zehebîyye fî 'İlmi'l-'Arabiyye* adlı eserin şerhi *el-Fidḡatu'l-Muḡiyye fî Şerhi's-Şezrati'z-Zehebîyye* eserinden istifade ederek hazırladığını belirtmiştir.

Muhakkik el-Muṭayri'nin tahkiki üzerinden ortaya konmuş bu çalışma, orta düzey bir kitap olarak okurlarına sunulmuştur. Arapça ve Türkçe kısmı ayrı ayrı düzenlenen bu eserin çeviri kısmı sekiz bölümde ele alınmıştır. Bu kısımlara, temel kaynağın bölümleri ve başlıkları birebir yansıtılmaya çalışılmıştır. Her bölümde aynı usûl takip edilmiş olup sözü geçen yerler numaralandırma sistemiyle dizayn edilmiştir. Gerekli görülen yerlerde çalışmayı daha sistematik bir hâle getirmek adına yönlendirici ifadeler ve alt başlıklar ilave edilmiştir. Konunun daha iyi anlaşılması açısından verilmek istenen detaylar, dipnot olarak çalışmaya yansıtılmıştır.

Allah'tan bu eseri faydalı kılmasını ve tüm müstefidleri için hayırlara vesile olmasını dileriz. Başarı ancak Allah'tandır.

Ayşe KUMRU & İlknur URAL